

Emne:***Orientering om ammoniak, måling og korrigerende handlinger*****Baggrund:**

Forhøjede ammoniak (NH_3) koncentrationer i vandet kan være meget giftigt for fisk. Ammoniak udskilles over fiskenes gæller samt dannes ved nedbrydning af proteiner og andre kvælstof forbindelser i slam og lignende. Ammoniak, der er en basisk gas, opløses i vandet og danner ligevægt med ammonium (NH_4^+) som er en svag (ugiftig) syre.

Ligevægten, hvor langt størstedelen er på ammonium-form, er afhængig af temperatur og pH. Jo højere temperatur og jo højere pH des mere ammoniak – og derved større giftighed. Udover temperatur og pH påvirker iltkoncentrationen i vandet ammoniaks giftighed. Jo lavere iltindhold, jo større giftighed.

Ammoniak/ammonium kan fjernes i et biofilter ved nitrifikation til nitrit og nitrat. Ved utilstrækkelig omsætning opkoncentreres ammonium. Ved forhøjet ammoniak koncentration hæmmes fiskens ammoniakudskillelse og fisken optager ammoniak i stedet. Herved påvirkes fiskens evne til ionregulering negativt, men en række uheldige bivirkninger.

Det er således vigtigt at følge ammonium/ammoniak koncentrationen regelmæssigt i hvert anlæg, således at ammoniak forgiftninger kan undgås.

Symptomer

For høje ammoniak koncentrationer medfører irritation og skader på hud og gæller. Ammoniak optages over gællerne til blodet, og ammoniakforgiftning ses bl.a. i form af skader på væv, gæller, slim samt skader på centralnervesystemet.

Akut kan ses:

- Manglende ædelyst
- Uro, fiskene står i overfladen
- Gisper efter vejret
- Lilla eller røde gæller

Meget kritiske forgiftninger:

- Gisper efter vejret, meget slim, åben mund og gæller
- Ligger på siden – tab af balance
- Døde fisk

Forebyggelse

- Undgå overbelastning af anlægget. Fordel fodring jævnt over flere gange. Vær opmærksom på foderkvalitet og foderspild.
- Især under filter opstart er filtrens evne til at omsætte ammoniak nedsat. Derfor skal niveauerne i denne periode følges intensivt og fodring justeres i forhold hertil.
- Sørg for tilstrækkelig og jævn luftgennemstrømning i de beluftede filtre. Hermed undgås iltunderskud i filteret – Kontroller jævnligt iltindhold i afløb fra biofiltret. Skal være min 2-3 mg/l
- Undgå negativ påvirkning af filter – benyt evt. omløb ved behandling med kritiske hjælpestoffer.
- Tilvend filteret til hjælpestoffer, medikamenter og ændringer i foder.
- Kontroller at alle filtreakre modtager lige meget vand.

Behandling:

En akut ammoniak forgiftning kan afhjælpes ved at sænke pH eller temperatur. Dette er dog ikke enkelt i store recirkulerede situationer. Derudover skal der sikres et højt iltindhold i vandet.

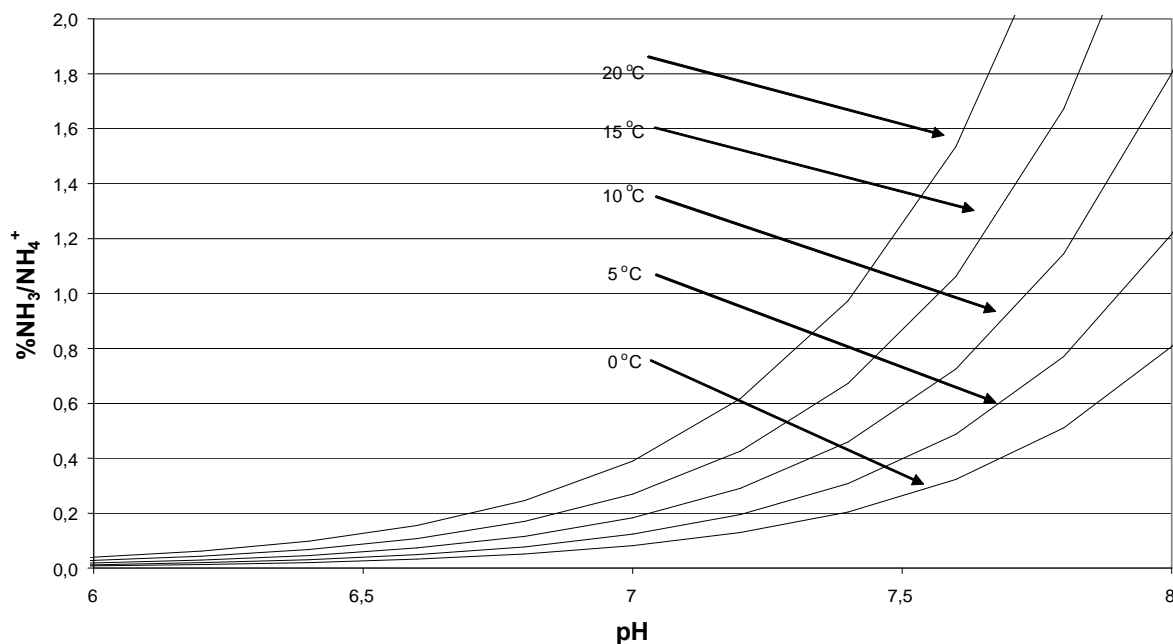
Følgende tiltag bør igangsættes ved mistanke om kritisk høje ammoniak koncentrationer:

- Tilsætning frisk vand.
- Stop udfodring.
- Sørg for tilstrækkelig ilt i vandet og jævn gennemstrømning i filtrene.

Måling

Ansvarsfraskrivelse: Denne orientering er alene vejledende og beskriver kun generelle forhold. Anvendelse af orienteringen skal altid tilpasses forholdene i det konkrete tilfælde i overensstemmelse med en sagkyndig vurdering. Dansk Akvakultur er alene ansvarlig for det generelle indhold i orienteringen. Orienteringen er en del af Master Management Projektet, der er finansieret af FIUF og Direktoratet for Fødevarerhverv.

Forhold mellem Ammonium [NH₃] og Ammoniak [NH₄⁺]

Ved normale betingelser er forholdet mellem ugiftigt ammonium [NH₄⁺] og ammoniak [NH₃] omkring 100:1, d.v.s. omkring 1 % af den totale mængde udgøres af ammoniak. Måling af total ammonium [NH₄⁺ + NH₃] kan udføres ved forskellige måle kits (feks. Merck, Hack, Lisocoulor og lign.). Ud fra den fundne ammonium-koncentrationen, pH og temperaturen kan ammoniak-koncentrationen udregnes vha. flg. Formel:

$$\text{NH}_3 = \frac{\text{NH}_4^+ + \text{NH}_3}{10^{(10.07 - 0.033T - \text{pH})} + 1}$$

På ovenstående figur ses forholdet mellem ammonium og ammoniak ved pH 6 – pH 8, og det ses at pH's betydning er ekstra udtalt ved pH over 7,5. Ud fra figuren kan ammoniak-koncentrationen ligeledes udregnes.

Begge metoder kan anvendes. Udregningen vha. formlen er mest sikker.

Regneeksempel:

Ved hjælp af test kits måles en ammoniumkoncentration på 5 mg/l ved 15 °C og pH 7. I tabellen ses at forholdet mellem ammoniak og ammonium er ca. 0,24 % ved pH 7 og 15 °C. Dette medfører at ammoniak koncentrationen i vandet er 0,012 mg/l (beregnet 5 * 0,24 %).

Tilsvarende beregnes vha. formlen at ammoniakkoncentrationen er 0.011 mg/l

Giftighed for fisk:

Akutte symptomer på ammoniakforgiftning kan for ørreder ses ved ca. 0,025 mg/l (ved pH 7,5 svarende til mellem 2 og 8 mg/l total ammonium afhængigt af temperaturen). Der er dog i litteraturen beskrevet kroniske skader ved betydeligt lavere værdier.

Udarbejdet af Lisbeth Jess Plesner og Niels Henrik Henriksen, DA

Dato 3. marts 2006 Lisbeth Jess Plesner, projektleder